

Ingrid Östbom

SKRIFTER, UTGIVNA AV CENTRALSTYRELSEN I LANDS-
FÖRENINGEN FÖR KVINNANS POLITISKA RÖSTRÄTT.

V

STATSINTRESSET

OCH

KVINNANS RÖSTRÄTT

AV

LYDIA WAHLSTRÖM



STOCKHOLM
TRYCKERI-AKTIEBOLAGET FERM
1909

STOCKHOLM
BOKFÖRLAGS-AKTIEBOLAGET EOS

Pris 40 öre.

STATSINTRESSET

OCH

KVINNANS RÖSTRÄTT

AF

LYDIA WAHLSTRÖM.



STOCKHOLM
BOKFÖRLAGS-AKTIEBOLAGET EOS

När man frågar förkämparna för den kvinnliga rösträtten, varför de önska rösträtt, väntar man sig närmast det svaret, att de önska den för att därigenom kunna få till stånd förbättringar i lagstiftningen, avsedda att höja kvinnans ställning. Och missförhållanden, som kräva förbättringar, finnas nog ännu på detta område. Vi få ej fästa oss vid, att våra motståndare likaväl som motståndarna till varje annan rösträttsreform söka förneka tillvaron av berättigade önskemål för de orepresenterade, och att de därvid tillmäta särskilt de s. k. "feministiska" skälen en ganska ringa betydelse.

Ja, det beror alldeles på vad man menar med de feministiska önskemålen, eller som jag hellre med en icke utifrån importerad term skulle vilja kalla dem: kvinnosaksskäl. Vad som bland annat gjorts kvinnosaken förhatlig för många män, är det tal om förtryck och despotism gent emot kvinnan, som fordom låtit höra sig under kampen för kvinnans rättigheter, men som den kvinnliga rösträttsrörelsen i Sverige hållit sig anmärkningsvärt fri från. Som bekant beror detta tal på det mycket vanliga, men också mycket ohistoriska betraktelsesätt, som misskänner, att kvinnans underordnade ställning från början berott snarare på lusten att beskydda än på lusten att förtrycka — ett beskydd, som var fullkomligt nödvändigt på en tid, då rätt och frid i samhället huvudsakligen berodde på fysiska maktmedel och som helt naturligt krävde den beskyddades underordnande under sina

beskyddare. Mannens överordnande över kvinnan i äldre tider är sålunda att betrakta som ett slags förmyndarskap, och det är endast om förmyndarskapet tenderar att bli beständigt, i stället för att söka utveckla myndlingen till en myndig medborgare, som vi börja kunna tala om ett oerättigat överordnande.

Exempel på missförhållanden av detta slag kunna hämtas dels från arbetets och ekonomiens områden, dels från äktenskapslagstiftningens. Vi ha först och främst ett aktuellt fall från 1908 års riksdag att hänvisa på, nämligen frågan om förbud mot nattarbete för kvinnor. Det säkerligen för de flesta män förvånande har inträffat, att de organiserade kvinnorna själva — såväl den s. k. borgerliga kvinnorörelsen under Fredrika Bremerförbundets ledning som den socialistiska under ledning av den socialdemokratiska kvinnokonferensen — ha uttalat protester mot denna ifrågasatta skyddslagstiftning. De ha härvid påpekat, att den s. k. skyddslagstiftningen alltför lätt kan bli icke ett medel till skydd för arbeterskorna, utan till ett verktyg, varigenom den manliga konkurrensen söker befria sig från kvinnorna på de väl betalda arbetsområden, där de äro männen besvärliga. Detta gäller därför icke inom sådana arbetsbranscher, där kvinnoarbetet är outhärligt, såsom inom textstilbranschen; där har fastmer inskränkningen av arbetstiden varit till fördel även för det manliga arbetet; men det gäller desto mera sådant arbete, där männen förekomma talrikare än kvinnorna, d. v. s. det bäst avlönade arbetet.

Skyddslagstiftningen har däremot en bedrövlig benägenhet att icke skydda för sämre avlönat arbete, eftersom detta sämre nästan utan undantag kan undandraga sig kontroll. Jag åsyftar här det s. k. hemarbetet, den bodsömnad etc., som av de större firmorna utportioneras på kvinnorna inom de olika fattiga hemmen och som betalas på det sätt, som den av C. S. A. hösten 1907 anordnade hemarbetsutställningen utvisade: 1 kr. dussinet för arbetarskjortor, 16

öre för en damblus etc. Härtill kommer den bristande effektiviteten i en reform, vilken alldeles icke kan ta hänsyn till de kvinnor, som starkast drabbas av nattarbete och som på samma gång bestrida de mäst utpräglat "kvinnliga" slag av arbete nämligen mödrarnas och sjuksköterskornas kategorier. I vårt land skulle endast omkring 2,000 industriarbeterskor komma att skyddas av denna lagstiftning, men de ojämförligt många flera arbetarhustrur, barnmorskor och sjuksköterskor, som mest betungas av nattarbete, kunna aldrig komma att åtnjuta något "skydd".

Hur arbetarhustrurna ha det, därom har en motion om kvinnans rösträtt vid 1907 års riksdag av hr Albert Bergström i Första kammaren gett oss den bästa skildring, ur vilken jag ber att få anföra följande:

"Tiden är nu sådan, att för dem finnas i regel ej tjänare att få. Innan mannen går till sitt arbete på morgonen, skall husmodern således hava hans morgonmat och kanske matsäck för dagen lagad. Sedan han gått, har hon kreaturen att ordna med och sörja för och taga vara på vad som blir ur ladugården. Vidare har hon barnen att väcka, hyfsa och ge mat, ofta att läsa läxor med och 'nista' till skolan, om de äro i den åldern. Hemmet skall så städas och rengöras, mat lagas åt de hemmavarande, smör kärnas, ost beredas och kärll diskas. Dessemellan tillsyn av hemmavarande barn, arbete på åker, i trädgårdstjappa eller potatisland, byk, bak och sömnad åt hela familjen. Sedan mannen kommit hem om kvällarna, och han och barnen fått mat och lagt sig, då har hon att taga vara på deras vardagskläder, lappa, stoppa och kanske torka, och detta allt under det hon har smått tillse, ja kanske i plågor väntar flera. Vem räknar hennes arbetstimmar och trötta fjät, vem tänker på hennes behov av vila, var skall hon ens kunna få en söndag ifrån utan möda och arbete? För henne finnas inga utmärkelser och äreställen, och tiden tillåter henne ej att söka nöjen och förströelser. Hennes

plikter finnes knappast någon möjlighet att fylla så, att hon ens vinner erkänsla och tacksamhet från sin omgivning.“

Nu har man i en ledare i "Stockholms Dagblad" av den 6 mars 1908 framställt den förmodan, att de manliga arbetarna på grund av deras tunga, släpiga arbete som familjeförsörjare skulle vara i större behov av söndagsvila än deras hustrur, vilka senare därför, om kvinnorna fingo rösträtt, flitigare skulle kunna deltaga i valen och alltså ytterligare öka den fara, som redan ligger i kvinnornas övertalighet. Men jag undrar, om vi efter denna skildring, som varje med ämnet förtrogen person till fullo kan bekräfta, verkligen kunna antaga, att arbetarhustrurna ha mycken tid att deltaga i det politiska livet. Jag misstänker, att om någon kategori av kvinnor är i behov av skydd, så är det icke så mycket de ogifta industriarbeterskorna som just dessa. Kvinnorörelsen saknar visst inte blick för nödvändigheten av skydd mot yrkesarbetets faror för vårt lands blivande mödrar. Tvärtom inser den mycket väl bristerna i den lag av 1900, som väl förbjuder kvinna att deltaga i industriellt arbete inom fyra veckor sedan hon fått barn, men som på samma gång dels medger läkaren att inknappa på denna korta tid, dels icke ålägger vare sig arbetsgivare, kommun eller stat att giva någon ersättning för den tid, varunder kvinnan berövats sin arbetsförtjänst. Men vad vi begära är, att kvinnorna icke längre i skyddslagstiftningen likställas med minderåriga, för vilka man lagstiftar utan att fråga dem om samtycke. Vad man begär är endast, att kvinnorna själva måtte få del i den lagstiftning, som på ett så intensivt sätt angår dem. Förslaget föll visserligen för denna gång på grund av kvinnornas agitation, men den internationella lagstiftningen i sociala frågor är något, som nu åter kommit före i riksdagen, och då är det nödvändigt, att kvinnorna se upp med saken. Som det nu är, under kvinnornas medborgerliga omyndighet, hör icke blott kroppsarbetarkvinnans dåliga ställning, utan jämväl själva

det "skydd", som en uteslutande manlig lagstiftning vill skänka dem, med bland de missförhållanden, till vilkas avhjälpande kvinnorna behöva rösträtt.

Att annat av kvinnorna överklagat missförhållande är dels de låga lönerna inom sådana arbetsbranscher, som äro förbehållna kvinnorna ensamma, dels den olika lön för lika arbete, som gemenligen råder på de för män och kvinnor gemensamma arbetsområdena. Låt mig inom den förre kategorien endast erinra om barnmorskornas hittillsvarande ställning: med en lön, som nu i värsta fall till och med kan gå ned till 200 kr. plus bostad och vedbrand, men som av k. m:t 1908 blivit föreslagen och av riksdagen höjd till 300 kr., d. v. s. hundra kronor mindre än det, som av barnmorskorna själva bevisats vara minimilön! — Tänka vi på övriga kategorier: i post, telegraf och järnväg etc., så motiverar man vanligen deras löner med att männen som familjeförsörjare måste ha högre. Men med den invändningen kan man icke försvara, att kvinna får lägre lön än ogift man, allra helst kategorien familjeförsörjande kvinnor, dit ju vanligen också änkorna höra, i regeln är vida större än motsvarande kategori av ogifta män. Jag tänker nämligen på det faktum, att då en man gifter sig, han vanligen anses fritagen från skyldigheten att bidra till sina yngre syskons försörjande, vilket då i regel återfaller på de självförsörjande kvinnliga medlemmarna av familjen. Det var på detta sätt en humoristisk lärarinna en gång på sig kunde tillämpa det gamla kända bibelordet: "Den ogifta haver flera barn än den, som man haver". Men även de orättvisa lönerna är en sak, som i grunden endast kvinnans rösträtt kan råda bot på.

Sist, men icke minst böra vi här emellertid syssla med äktenskapslagarna.

Det är en engelsk kvinna, som har sagt, att den som arbetar för höjande av den ogifta kvinnans ställning, han får alla fäder på sin sida, men den, som arbetar för den gifta kvinnan, han får alla gifta

män emot sig. Det ligger nog en viss orättvisa i dessa ord, men helt och hållet kan saken dock icke förnekas, och jag vet, att jag ger mig in på ett för många ömtåligt ämne, då jag nämner förbättringar på äktenskapslagstiftningens område bland kvinnornas önskemål. Att den nuvarande äktenskapslagstiftningen just ur samhällsbevarandets synpunkt är allt utom tillfredsställande, det kan emellertid lätt bevisas, om vi endast vända oss till de lägre klasserna. Legio äro de fall, då våra fattigvårdare, särskilt iorstäderna, råka på arbetarpar, som i många år levat tillsammans och ha flera barn, utan att ha låtit viga sig. Frågar man sig efter orsaken härtill, finner man i regel, att det är hustrun, som sätter sig däremot av det skäl, att hon fruktar att komma under mannens målsman-skap. Som det nu är, får hon lön som hans hushållerska och har dessutom sin arbetsförtjänst i behåll, om hon förtjänar något extra, och mannen vet, att om han misshandlar henne, kan hon taga barnen med sig och lämna honom, utan att hon ställes till rätta därför. Men gifter hon sig, får mannen laglig rätt över både barnen och henne och — åtminstone i makarnas egen föreställning, om det också ej överensstämmer med verkliga förhållandet — kan mannen med läns-mans tillhjälp hämta hustrun tillbaka igen, om hon rymmer från honom för misshandel. Hon får då heller ingen lön, och visserligen är han pliktig att som det heter "försörja" henne — låt oss dock inom parantes understryka, att hustruns arbete i arbetarehemmet ofta är även ekonomiskt likvärdigt med mannens — men denna försörjningsplikt kan ej utkrävas, annat än om hustrun förebär juridisk bevisning på att mannen ej försörjt henne, vilket nog icke ställer sig lätt. Slutligen får hon visserligen, enligt lagen av 1874, förvalta sin egen arbetsförtjänst, men enligt den gängse tolkningen av denna lag har rättigheten i praxis så gott som upphävt, i det att hustrun visserligen kan disponera över själva arbetsförtjänsten för omedelbart hushållsbehov, men däremot icke får

göra det, därest den omsatts i något annat värde, i vilket fall den fastmera kommer under rubriken sam-färd egendom och hemfaller under mannens oin-skränkta förvaltningsrätt. Efter detta kan det verkli-gen vara skäl att fråga, om icke gällande lag upp-muntrar till så kallade "vilda äktenskap", och om det icke kunde vara skäl att just i samhällsmoralens in-tresse ändra lagstiftningen.

Detta gällde nu egentligen de fattiga kvinnorna, vilkas ställning ofta är sådan, att den på ett av våra senaste kyrkomöten föranledde en av Stockholms äldre kyrkoherdar att protestera mot förslaget att i vigsel-formuläret införa något av de kända bibelspråken om kvinnans undergivenhet, eller som han drastiskt ut-tryckte sig: "männen kunna nog slå sina hustrur ändå, utan att de behöva få bibelord på, att de ha rätt där-till". Men även de bildade klassernas gifta kvinnor kunna mången gång ha skäl att beklaga sig. Vi tän-ka på faktiskt förekommande fall, då mannen t. ex. är oförmögen till arbete, men nekar sitt skriftliga sam-tycke till hustruns drivande av den näring eller yrke, som för familjens uppehälle är nödvändigt, eller då han mot hustruns vilja börjar rättegång för att ut-kräva ett arv, som hon, för att uppehålla sämja med sin egen släkt, helst velat avstå ifrån; eller på man-nens rätt att utan hustruns samtycke försälja visserli-gen icke hennes enskilda fasta egendom, men väl de redskap och inventarier, som möjliggöra skötseln av denna fastighet. Och vi erinra om, att stadgandena om hustruns giftorätt, ehuru ursprungligen avsedda att skydda den egendom, som hon fört i boet, i själva verket till följd av mannens oinskränkta förvaltnings-rätt, endast skapa en latent rättighet, som icke på något sätt garanterar hustrun att ens få veta något om förmögenhetens storlek. En av våra mera framstående jurister förklarar också rent ut, att den svenska äk-tenskapslagstiftningen på detta sätt uppmuntrar man-nen till ingående av äktenskap för pänningar.

Frågar man sig, varför denna lagstiftning icke för

längesedan blivit omarbetad, så får man naturligtvis peka på det inom lagberedningen pågående arbetet för en fullständig ny civillag, vilket gör en partiell reform mindre opportun.

Men mycket kan tillskrivas kvinnornas eget bristande intresse. En reform av detta slag borde naturligtvis egentligen ha utgått från de högre klassernas gifta kvinnor, dessa som åtnjuta så mycket beskydd, men som egentligen äro mycket mindre i behov därav än deras fattiga medsystrar. Att de lyckligare lottade kvinnorna hittills så föga vaknat för saken, torde nog mest bero på en orsak, som hedrar deras män, nämligen att dessa män i regel stå betydligt högre än lagstiftningen och därför sällan begagna sig av de rättigheter, denna lägger i deras händer. Men en lag, som verkar bäst, då den ej tillämpas, är ju knappast att prisa, såsom också M. Stael von Holstein påpekar i sin lilla förträffliga skrift om målsmanskapet. Och föga hedrande är det för dessa lyckligare lottade kvinnor, att missförhållandena liksom skola behöva insmyga sig inom deras egna väggar, för att de skola fatta, att sådana överhuvud taget kunna existera. "Det är förunderligt med vilket tålmod man bär andras olyckor", säger Dostojevski, och i det fallet ha de högre klassernas kvinnor verkligen haft ett föga beundransvärt tålmod.

Även härutinnan börjar dock en förändring allt mer visa sig; den kvinnliga rösträttsrörelsen, som egentligen utgått ur den bildade medelklassen, är härvidlag ett talande exempel bland många andra. Och att även statsmakterna börjat observera det missförhållandet, att den förut fullmyndiga kvinnan mister åtminstone en del av sin myndighet vid inträdet i den livsuppgift, som mer än någon annan faktiskt borde kunna göra henne mogen och självständig, "mannen till en hjälp" — därom vittnar den skrivelse, som 1903 års riksdag avgav till k. m:t, med hemställan om "att k. m:t täcktes taga i övervägande, i vad mån gällande lagstiftning om hustrus

rättsliga ställning kan för jämkning och förtydligande böra omarbetas i syfte att utan väsentlig rubbning av de grunder, varpå denna lagstiftning vilar, hustruns rättsställning måtte bli mera klart och följdriktigt bestämd än för närvarande, samt hennes myndighet i den mån den ej anses böra av mannens målsmanskap begränsas, klart och tydligt i lagen varda uttryckt".

Tiden går verkligen framåt: före den ogifta kvinnans myndighetsförklarande var det ingen, som tänkte på den gifta kvinnans myndighet. Så vitt vi veta, står emellertid ärendet ännu på samma ståndpunkt som 1903, och innan kvinnorna få rösträtt, är det ej troligt, att det kommer längre: det är dock till sist endast den som bär skon, som riktigt vet, var den klämmer.

Visserligen kan man med fog peka på, att den svenska kvinnosaken från början framvuxit ur kvinnovänliga lagar, stiftade av män, till största delen utan påtryckning från kvinnohåll, t. ex. lagarna om lika arvsrätt, näringsfrihet, myndighet, kommunal rösträtt samt kvinnors tillträde till tjänster i folkskola, järnväg, post och telegraf samt till universiteten. Men alla dessa frågor bottnade i den ekonomiska utvecklingen och gällde möjligheten för fäderna inom medelklassen att få sina döttrar försörjda, när den växande industrien tog arbetet från hemmet. Reformen som de uppräknade lågo i männens eget intresse, något som det däremot icke är så lätt att övertyga dem om, när det gäller rena maktfrågor, sådana som den gifta kvinnans ställning eller de politiska rättigheterna. Det är också att märka, att lagar till kvinnans förmån, stiftade innan hon själv fått rösträtt, alltför lätt kunna återtagas, när en ny opinionsvind blåser, såsom man har exempel på både från Amerika och England — se äktenskapslagstiftningen i staten Newyork på 60-talet och lagstiftningen rörande den engelska kvinnans kommunala valbarhet för några år sedan!

Och dylika lagar kunna också alltför lätt genom byråkratisk tolkning i praxis reduceras till endast ett

minimum av det inflytande, en mera frisinnad riksdag velat giva dem, såsom fallet varit med lagen om gift kvinnas rätt att förvalta sin egen arbetsförtjänst.

Men den svenska kvinnorörelsen har alltid ivrigt betonat, att kvinnornas egna intressen icke varit deras främsta motiv i kampen för rösträtt. Den har ihärdigt framhållit, att rösträtten icke så mycket innebär en rättighet till skyddande av klassernas och individernas intressen, som fastmer en skyldighet till ansvarsfyllt arbete i statens tjänst. Denna uppfattning är emellertid vida mindre släkt med läran om människorättigheterna än med den vetenskapliga teori, som betraktar rösträtten som en statsfunktion och anser, att staten har rätt att kräva vissa kvalifikationer av den, som gör anspråk på del i denna funktion. Och ändå är det vanligen med denna s. k. "konserverativa" teori, som motståndarna söka slå ihjäl all tanke på den kvinnliga rösträtten. Ty vad skulle kvinnan med sin kvinnliga väsensart och sin brist på politisk träning kunna ha att skänka staten annat än en oberäknelig och otränad väljarekår av mycket tivelaktigt värde?

Härpå svara vi först och främst, att kvinnorna egentligen icke ha större skyldighet än männen att bevisa sin politiska mognad för att kunna erhålla rösträtt. I det numera antagna rösträttsförslaget har regeringen i statsintressets namn visat sig acceptera den politiska personlighetsprincipen, d. v. s. medgivit rösträtt åt alla män, utan att fråga efter, om de hittills utestängda verkligen i politisk mognad kunna jämföras med de hittills rösträttsberättigade männen. När kvinnorna nu yrka på att få rösträtt strax efter de utestängda männen, åligger det dem därför icke att bevisa, att de äro lika mogna som flertalet män, d. v. s. med dem, som längesedan äro politiskt tränade genom rösträttens långvariga besittning, utan de behöva endast jämföra sig med de hittills utestängda, d. v. s. huvudsakligen med lantarbetarna, som i allmänhet icke lagt tu strån i kors

för sin egen sak. Vi böra icke i det politiska livet införa samma princip, som så länge varit rådande i fråga om platstillättningar, nämligen att en kvinna måste vara minst dubbelt så kompetent som en man för att få en väl avlönad syssla, vilken de båda söka; en orättvisa blir som bekant icke vackrare, därför att den har gammal hävd. När det gäller två oprövade kandidater till en plats, bör man jämföra dem med varandra och icke för att försvåra läget för den ena av dem jämföra denne ensam med sådana, som i årtal blivit tränade i tjänsten, om detta också vore det bekvämaste sättet att utestänga en misshaglig sökande.

Vad den bildade genomsnittskvinnans politiska mogenhet angår, så är det den naturligaste sak i världen, om hennes intresse hittills mera varit förlagt till etiska, estetiska och religiösa frågor än till politik. De män, av vilka hon varit beroende för sin utkomst och sin uppfattning, ha sedan lång tid tillbaka dekreterat, att kvinnor kunna syssla med dylika ting utan att förlora sin "kvinnlighet": att författa romaner och läsa konsthistoria har ansetts kvinnligt, men att författa politiska broschyrer och läsa juridik okvinnligt. Denna uppfattning hänger ihop med dogmen om det impulsiva och känsliga såsom en egenomlighet för kvinnans väsen — något varom dock psykologien ännu visst inte sagt sitt sista ord. Detta har i alla fall inte hindrat, att just genomsnittskvinnan kunnat hysa starkt intresse för aktuella samhällsfrågor av t. ex. ekonomisk art. Den kvinnliga rösträttsrörelsen i England har just utgått ur de engelska kvinnornas stora arbete för frihandeln på 1840-talet, och från vår egen tullstrid på 80-talet minns jag mycket väl, hur intresset för saken sträckte sig ända till flickskolorna och bland bondkvinnorna, vilka senare till följd av sin personliga sysselsättning med livsmedel härvidlag ofta kommo till en annan uppfattning än den, som deras män hade.

Men i detta fall, då den eftersträfvade "sysslan" är en rättighet, vartill båda samtidigt kunna få till-

träde, är det icke blott ur liberal synpunkt en orättvisa, utan även ur konservativ synpunkt ett för staten ödesdigert misstag att endast lämna den ena parten tillträde.

Jag vågar säga detta även med öppen blick för att kvinnans rösträtt skulle kunna öka socialistkvinnornas inflytande. Innan vi ingå på det kapitlet böra vi först och främst besinna, att den överväldigande proportionen av svenska allmogekvinnor, som vi förut nämnt, borde kunna verka lugnande på även den mest utpräglade socialistiskräck. Den erfarenhet jag själv såsom f. d. landsortsbo har fått av de svenska allmogekvinnorna är, att de helt enkelt ha samma sunda bondförstånd, d. v. s. samma praktiska blick för realiteter och samma starka konservatism som deras män, med vilka de ju för övrigt äro absolut jämställda i fråga om bildning och arbete. Hur deras rösträtt kommer att verka, är ingen svårighet att räkna ut, om endast de moderata — icke minst de moderata kvinnorna av den bildade klassen — gitta mobilisera dem för sina syften.

Det är emellertid socialistkvinnorna, dem högern i allmänhet plägar frukta värst, då det gäller kvinnans rösträtt. Om man någonsin dömer någon klass utan att ha kännedom därom, är det härvidlag. Äga de någon politisk mogenhet, säger man, har den ej stort att betyda, då de endast skulle komma att "lyda order" och då deras politiska rösträtt alltså endast komme att innebära, att "socialismen träder till valurnorna med jämt upp fördubblad numerär". Hela den konservativa delen av överklassen betraktar socialistkvinnorna som nollorna, vilka endast betyda något, när de komma efter enheterna, det vill i detta fall säga de socialistiska männen. Det kan vara skäl att ovanpå all denna okunnighetens tvärsäkerhet komma med lite fakta.

På offentliga möten lär man sig snart att beundra socialistkvinnornas parlamentariska vana, men var och en, som kommit i någon personlig beröring med de ledande bland dem, har också mången gång för-

vånat sig över deras självständighet i förhållande till de manliga partiintressena. Den kroppsarbetande kvinnan är något annat och mera än endast den kroppsarbetande mannens kamrat i den för dem båda gemensamma klasskampen; det finns områden, där hon just på grund av att hon är kvinna måste intaga en särställning. Så är hon faktiskt såsom hemmets självskrivna vårdare vida mera betänksam gent emot strejkerna med deras för familjen bedrövliga följder. Det var de socialistiska kvinnorna, som vid storstrejken 1903 hindrade utbrottet av vattenledningsstrejk. Jag har själv för två år sedan på Folkets hus i Stockholm hört en av de mest betydande socialistiska kvinnorna utan att möta den ringaste motsägelse beskylla även de bättre bland de organiserade arbetarna för att under strejktider ofta stoppa underhållet från partikassan i egna fickor och låta hustrur och barn försörja sig själva. Under sådana förhållanden måste dessa hustrur av ren självbevarelsedrift komma att i detta hänseende "stå till höger" om sina män. Men även i nykterhets- och sedlighetsfrågorna måste underklassens likaväl som överklassens kvinnor komma att intaga en annan position än männen — en position vida mera tryggande för hemmets och uppfostrans intressen. Både de många spritannonserna och åtskilligt annat i den av män ledda socialistpressen giva ett intryck av att dess ledare sakna blick för vad som utgör vårt folks största faror. Och jag misstänker starkt, att man lika litet bland arbetsklassens män som bland överklassens skulle kunna samla 16,000 namn på en petition om reglementeringens avskaffande, vilken siffra man dock för några år sedan uppnådde bland Stockholms kvinnor. De 400 socialistkvinnorna i Grängesberg, som lyckades utverka förbud mot ölförsäljning på bolagets område, hade helt säkert icke sina män med sig, fast de handlade i deras välförstådda intresse. —

Lika litet kunna arbetarkvinnorna påräkna människens sympati för sin hållning i den förut omnämnda skyddslagstiftningsfrågan — förbudet mot nattarbete för

kvinnor — som jag här måste återkomma till i ett nytt sammanhang, nämligen för att visa hur starkt sambandet mellan alla kvinnor härvidlag gjort sig gällande. Den tungt vägande principen om internationell social lagstiftning stod här emot den kanske i de flesta mäns tanke mycket tvivelaktiga principen om att man ej bör stifta förbudslagar för kvinnor, innan de själva ha ett ord med i laget. Men samtliga kvinnofraktioner insågo faran, och deras samhälighet vann seger.

Sakens förhistoria erbjuder åtskilligt av intresse. Bland annat har därvid ordf. i Fredrika-Bremerförbundet, fru Agda Montelius, understött socialistkvinnorna i deras protestmöte å Folkets hus mot deras egna riksdagsmän, av vilka en begick den oklokheden att säga, att om man skulle vänta med förbudet, tills kvinnorna själva fått rösträtt, så skulle man få vänta alltför länge. Man hörde därvid arbeterskor säga, att de kände det, som om de varit representerade av 1:sta kammarmän, och faktiskt visade sig också denna kammare tillmötesgående mot kvinnorna, då den nämligen utan votering avslog lagen. Men det mest betecknande är dock, att Soc. Demokr. själv förespådde utgången i en artikel, där Branting faller de märkliga orden: *“För övrigt må vi bekänna, att vi knappt tro, att denna meningsbrytning kunnat länge undvikas. Det blir säkert icke sista gången, som skillnaden mellan en socialistisk och en feministisk åskådning träder fram. Och det är mycket naturligt, att just de skandinaviska kvinnorna, vilkas rösträttsfråga står så långt framme — — måste mera än i andra länder känna sig oangenämt berörda av att göras till föremål för en enkom skyddslagstiftning....”*

Detta är ju ett ärligt erkännande av rösträttsrörelsens betydelse för utbildningen av kvinnornas solidaritets- och självständighetskänsla, som man måste vara tacksam för från det hållet. Det är också

* Kurs. af L. W.

något att ta fasta på för dem, som lida av den svåra sjukdom, som kallas höggradig socialistskräck. Den visar, att den järnhårda socialdemokratiska militärdisciplinen nu har fått en faktor att göra med, som är ändå oberäkneligare än själva lantarbetarelementet, vilket säkert kommer att göra socialismen mer besvär än glädje.

Till och med om man pekar på den nu pågående agitationen bland lantarbetarna som bevis på att rösträtt åt arbetarkvinnorna skulle komma att medföra ökad socialistisk organisation bland dessa, tar jag icke tillbaka detta ord. Ty den, som något följt med den kvinnliga socialistorganisationens utveckling i Sverge, vet, att de ovan påpekade skiljaktigheterna mellan kvinnliga och manliga arbetares åskådningssätt visa sig tydligare, ju mera denna kvinnorörelse fortskrider. Den kan därför på samma sätt som lantarbetarorganisationen lika mycket bli en sprängkil som en förstärkning för socialismen. I lantarbetarna liksom i kvinnorna ha socialistledarna fått att göra med ett annat material än städernas fabriksarbetare: långsammare och trögare, men också besinningsfullare och lugnare. Och antingen man tycker om det eller ej: för kvinnorna i allmänhet liksom för lantarbetarna står det psykiska livet ännu alltjämt i ett så pass starkt instinktivt sammanhang med det religiösa området, att det gent emot dem icke går för sig att använda socialdemokratiens hittillsvarande ömkliga taktik i förhållande till det religiösa: absolut okunnighet, avsiktligt ignorerande eller brutalt förakt.

Härtill kommer emellertid, att de organiserade kvinnorna ännu icke utgöra annat än en försvinnande minoritet (17,000) i jämförelse med både antalet industriarbeterskor (omkring 75,000) och organiserade manliga arbetare (över 200,000). På offentliga möten har jag hört socialistledare själva tala skarpa ord om arbetarnas bristande blick för värdet av kvinnornas arbete och åskådningssätt samt om det ringa intresse, för att inte säga avoghet, de stundom ådagalägga

gent emot deras organisation. Under sådana förhållanden kunde det sannerligen vara skäl i, att högern besinnade, om icke rösträtten skulle för dessa under så stora svårigheter kämpande kvinnor kunna bli det bästa ryggstöd till självständighet även gent emot deras eget parti. För övrigt måste man komma ihåg, att trots alla de uppfordringar till klasskamp, som stundom låtit höra sig, icke så få socialistkvinnor dock fortfarande tillhör den "borgerliga" rösträttsorganisationen. Skillnaden är kolossal mellan de tyska socialistkvinnornas onaturliga hätskhet mot överklassen (Klara Zetkin) och deras svenska kamraters hållning. En arbetarhustru, förut ordf. för en av de få bland våra rösträttsföreningar, som uteslutande bestå av arbeterskor, skrev nyligen till Landsföreningens sekreterare: "Genom mitt arbete i rösträttsrörelsen har jag funnit, att den gapande klyfta, vilken enligt mångas mening, existerar mellan klasserna, just är på väg att försvinna."

Utan att se saken så optimistiskt som denna arbeterska, måste vi dock betona, att kvinnans rösträtt kan komma att innebära just det närvarande mellan klasserna, som den enbart manliga rösträtten icke kan åvägabringa. Inom de områden av det offentliga livet, på vilka kvinnorna hava sin uppmärksamhet riktad, hava de olika klassernas kvinnor vanligen gemensamma intressen. Och det kan nog icke förnekas, att, åtminstone innan kvinnorna också ha fått sätta något av sin prägel på samhällslivet, det alltid kommer att finnas vad man kallar speciella kvinnosaker. För så vitt kvinnans egenart är något för henne väsentligt, kommer hon i det offentliga livet som hittills i det enskilda att spela rollen av läkande, helande och fridstiftande.

* * *

Frågar man nu vad kvinnan, trots sin politiska omogenhet har att skänka staten, svara vi, att

hon just i sin olikhet med mannen har något nytt av bestående värde att ge vårt offentliga liv, nämligen sin speciella rättskänsla, som hittills endast inom hemmet kommit till användning, men som numera kräver att liksom alla samhällets goda krafter också få komma till sin rätt inom statslivet. Det ligger icke, såsom man kanske skulle kunna förmoda, i detta uttryck någon självförhåvelse från kvinnans sida gent emot mannen. Det betyder endast, att hon, genom årtusenden tränad till vårdare av hemmets helgd, också helt naturligt av ren självbevarelsedrift måste ställa sig avvissande gent emot sådana laster och missförhållanden, som företrädesvis hota denna helgd. En jämförelse mellan den manliga och kvinnliga brottslighetsfrekvensen är här betecknande nog. Under år 1904 ställa sig siffrorna för fylleriförseelser av kvinnor i Sverige mot dylika av män som 1,500 till 40,000, för att nu icke tala om brottsmålsstatistiken i dess helhet, som visar 58,000 manliga brottslingar mot 2,300 kvinnliga.

För den, som fått blicken öppen för, att i dryckenskapen för närvarande ligger roten till våra största samhällsolyckor, är kravet på kvinnans rösträtt redan härigenom till fyllest motiverat. "De vidlyftiga utredningarna", som männen älska, äro som bekant inte alltid någon borgen för reformer. Det finns en gammal beprövad metod att skriva och tala ihjäl dylika, och den metoden skulle säkert kvinnorna inte så obetingat gilla. Det kan nog finnas skiljaktiga åsikter även bland dem i detaljer av hithörande frågor, men ingen kan neka, att kvinnan såsom vårdare av hemmet är nyktrare än mannen. För kroppsarbetarkvinnan är livet lika tröstlöst släpigt som för mannen, och ändå faller hon så sällan för frestelsen att förgylla upp eländet med sprit — en ansvarskänsla gent emot det kommande släktet, som förtjänade annan belöning från statens sida än ett intyg om omogenhet.

Men erfarenheten visar oss även, att kvinnan just på grund av sin speciella hemuppgift har sina

intressen och sin sakkunskap förlagda till de områden, där hemlivet tangerar samhällslivet. Dessa områden äro utan tvivel betydligt flera, än vad mången ännu fått blicken öppen för: jag skulle dit vilja räkna både det religiösa och kyrkliga området, uppfostringsfrågorna, nykterhets- och sedlighetsfrågan och i allmänhet det sociala området, där särskilt fattigvården hör till kvinnans egna intressen.

En hastig blick på vad kvinnorna i dessa avseenden redan uträttat i de länder, där de en kort tid haft tillträde till lagstiftningen, kan lära oss mer än hela böcker av mer eller mindre tvivelaktig kvinno psykologi.

Som bekant har kvinnans rösträtt genomförts i fyra av den amerikanska västerns stater och i samtliga stater, tillhörande den australiska unionen, samt slutligen på Nya Zeeland, vilken utgör en från det övriga Australien skild politisk enhet. Reformen genomfördes tidigast i Wyoming (1869) samt i Colorado och Nya Zeeland (1893). Bland genomförda lagar, som inom dessa områden med visshet kunna skrivas på kvinnornas konto, därför att de antingen framgitterats på kvinnomöten eller framlagts av kvinnliga riksdagsledamöter, märkas följande:

I **I d a h o**: Lag mot spel och vadhållning. Upprättandet av yrkesskolor. Lag om födoämneskontroll.

I **U t a h**: Införande av undervisning i hälsovårdslära i alla skolor, som helt eller delvis underhållas av allmänna kassor. Upprättandet av en konstindustriell skola. Årligt anordnande i huvudstaden av en serie avgiftsfria föredrag i hälsovårdslära och barnvård.

I **W y o m i n g**: Lag mot spel och vadhållning. Förbud mot spritdrycksförsäljning till personer under 16 år.

I **C o l o r a d o**: Förbud mot spritdrycksförsäljning åt minderåriga. Åtta timmars normalarbetsdag för minderåriga i hamnar, fabriker eller bodar. Obligatorisk undervisning för barn mellan 8—16 år. Upp-

rättandet av fortsättningsskolor. Höjandet av skyddsåldern för flickor till 18 år. Upprättandet av barn-domstolar. Införandet av villkorlig dom.

I de australiska staterna: Stängning av krogarna under valdagar. Undertryckande av oanständiga annonser. Lag mot opiummissbruk. Förbättrade metoder i försummade barns vård.

Som vi se, spela barnavårds- och uppfostringsfrågor, som alltid räknats för kvinnornas speciella område, härvidlag en mycket betydande roll, och särskilt i Colorado kan hela undervisningsväsendet sägas ligga så gott som i kvinnornas händer, då man där i allmänhet har kvinnliga folkskoleinspektörer.

Man plägar nu visserligen framhålla, att dessa stater äro för obetydliga och för nya för att kunna kräva någon uppmärksamhet från ett gammalt kulturland med en ärorik historia som Sverge, men detta tal påminner mig ovillkorligen om ett föredrag av understatssekreteraren för Nya Zeeland, mr Reeves, som jag hörde i London 1890 och där han ganska skarpt satiserade Englands obenägenhet att taga politiska lärdomar från sina kolonier, jämförd med dess stora stolthet över koloniernas ekonomiska framsteg. Faktum är också, att den kraftige premiärministern Seddon på Nya Zeeland i början motsatte sig genomförandet av kvinnans rösträtt, men snart erkände sig omvänd genom dess verkningar. Och Australiens tillväxt på senare tider inger oss verkligen ingen ringa tanke om dess betydelse för världskulturen, särskilt på en tid, då den materiella odlingen blivit a och o för statslivet i Europa. På Australiska Federationen kommer nu omkring 4 milj. invånare, och Nya Zeeland har omkring 1 miljon. I sistnämnda land röstade vid de senaste valen 79 proc. av alla kvinnliga väljare.

Man har insinuerat, att kvinnans rösträtt på Nya Zeeland medfört ett sjunkande i nativiteten, men de senaste uppgifterna visa, att nativiteten börjat sjunka 13 år innan kvinnans rösträtt infördes (1893), att den 1895 börjat stiga igen och att den sedan år 1900 be-

funnit sig på samma ståndpunkt som i England, där som bekant kvinnornas rösträtt icke genomförts.

Vad de fyra nämnda amerikanska staterna beträffar, så representera de visserligen sammanlagt en befolkningssumma på endast något över en miljon, men denna summa har uppnåtts med utomordentlig hastighet, vilket förklaras av att dessa områden utgöra Förenta staternas rikaste gruvdistrikt.

I vad mån kvinnorna där visat intresse för sina politiska rättigheter, framgår av valstatistiken från år 1900, som visar, att i Idaho och Colorado omkring två tredjedelar och i Wyoming nära 90 proc. av de kvinnliga väljarne begagnat sin rösträtt.

Om man efter dessa många tungt vägande vittnesbörd frågar sig hur det är möjligt, att endast fyra stater i den glest bebodda amerikanska västern ha infört kvinnans rösträtt, så är detta mycket lätt att besvara: det beror på de amerikanska bestämmelserna om grundlagsändring och på invandringen. I Förenta staterna finnas två sätt för grundlagsändring, dels att begagna sig av de olika staternas representationer, dels att gå vägen genom kongressen, vilket senare dock endast en gång lyckats, nämligen då Wyoming, vilket redan 1869 som territorium antagit kvinnorösträtten, år 1890 skulle förvandlas till stat. Kongressen godkände då en reform, av vilken man hade 20 års god erfarenhet, med 168 röster mot 145.

Den väg, som den kvinnliga rösträttsrörelsen i Amerika i allmänhet föredragit, är emellertid vägen genom de enskilda staternas representationer, såsom fallet varit i Colorado, Idaho och Utah. Denna väg är dock, även den, belamrad med så många stötestenar, att man måste förvånas över, att den kvinnliga rösträtten ens där kunnat genomföras. Sedan nämligen representationen antagit lagförslaget, måste det bekräftas genom referendum, och i vissa stater är det därvidlag icke nog med majoriteten av alla vid ifrågavarande omröstning deltagande, utan man måste (såsom i Nebraska) ha majoriteten av antalet väljare,

som deltog i sista valet, med sig. Och härtill kommer nu den speciella beskaffenhet i n v a n d r i n g e n ger åt en amerikansk medborgarmassa. De amerikanska staterna ge som bekant med stor gästvänlighet medborgarrätt åt invandrare, bland vilka oftast befinna sig medlemmar av europeiska nationer, som både i fråga om statsrättsliga och kvinnopsykologiska åsikter stå på ett helt annat plan än de infödda yankees; t. ex. polacker, italienare, fransmän och icke minst tyskar. Särskilt tyskarna äro kvinnorösträttens farligaste fiender, icke blott genom deras i hithörande frågor konservativa läggning, utan mest därigenom att de vanligen äro de största delägarna i de stora bryggarekonsortierna, och spritintressenterna av helt naturliga skäl frukta kvinnans inflytande. I Kansas, Oregon, Iowa och Kalifornien, ävensom i Rhode Island och New Hampshire har kvinnans rösträtt varit nära att på de senaste åren genomföras; i Oregon har den även gått igenom i representationen, men alltid vid folkomröstningen fallit på de tyska spritintressenternas agitation. Denna sökte också i sista stund förhindra saken i Colorado, men en spritannons på omslaget till en broschyr röjde varifrån motståndet kom, och reformen gick igenom.

Men vi behöva icke gå till utlandet för att finna vad kvinnan på dessa områden kan åstadkomma. Kan det anses vara rättvist och för saken nyttigt att från lagstiftningsinflytande på kyrkliga ärenden utesluta den del av vår befolkning, som då det gäller det gudstjänstliga församlingslivet och missionsintresset, nära nog ensam utgör församlingen, och detta på en tid, då de religionsfientliga och kyrkoupplösande elementen göra sig allt bredare och uppträda allt mera högröstat? Vad uppfostringsområdet angår, hänvisar jag på, att den privata flickskolan, till dels också samskolan i vårt land, i allmänhet styrts och organiserats uteslutande av kvinnor, vanligen med den offervillighet, att man med en auktoritet på området kan säga, att den privata skolan levat på lärarinnornas

bekostnad. Det kan också fullt bevisas, att sådana av den nya läroverksstadgan antagna reformer som de nya språkmetoderna, latinets framflyttning och trekvarts-lektioner i stället för timlektioner, innan de införts i statens läroverk länge praktiserats inom dessa enskilda skolor, som alltså, utan att läroverkskommitténs betänkande dock nämnt något därom, tjänstgjort som ett slags försöksskolor åt staten. Det arbete kvinnor redan utfört i våra skolor, där de dock hittills kunna få plats endast i händelse dessa icke äro förenade med kyrkoråden, talar också för att lämna dem tillträde till inflytande på själva skollagstiftningen. Vad beträffar det sociala området, kan det icke vara ur vägen att härvidlag betona, att Sveriges största enskilda fattigvårdsförening, F. V. O. i Stockholm, startats och letts av en kvinna, då man ju även inom riksdagen för flera år sedan påpekat detta såsom talande för den gifta kvinnans valbarhet till fattigvårdsstyrelser. Även här har kvinnans duglighet för övrigt redan vunnit erkännande också i det offentliga: av våra landsortstäder hade 1904 15 stycken invalt kvinnor i fattigvårdsstyrelse, och i Stockholm är det numera endast 4 församlingar, som icke ha kvinnor antingen som ledamöter eller suppleanter i fattigvårdsstyrelser eller som ledare för de av kommunen styrda inrättningarna; en kvinna sitter ock som ordinarie och en som suppleant i Stockholms fattigvårdsnämnd.

Nu möter man visserligen här och där det påstående, att kvinnans egna samhällsintressen — "utopiska eller filantropiska", som man nedlåtande kallat dem — äro alltför omtvistade eller alltför obetydliga för att bära, som det heter, "indragas i" vårt av "reella", särskilt ekonomiska faktorer behärskade statsliv. Särskilt begagnas detta argument av prof. Kjellén i hans 1908 utgivna arbete "Ett program", där han bland annat säger:

"Då det måste finnas en rågång kring det privata livet, vilken staten icke får gå över, så ha vi frigjort vårt andliga liv från statens förmynderskap

och likaledes vårt familjeliv, vårt hemliv. Vill man nu med statslivet införliva hela det element, som har sitt speciella väsen i hemmet, så innebär det i praktiken och konsekvensen att utlämna detta område åt staten."

Nu låter det onekligen ridderligare att säga: "vi måste skydda kvinnans område för statslivets intrång" än att säga: "vi måste skydda statslivet för kvinnans intrång", men i själva verket sammanfalla de båda tankeriktningarna. Man behöver inte ha ägnat något djupare studium åt tyska tidningar för att känna igen den kejsarligt-preussiska kälkborgarförskräckelsen för kvinnans "feminiserande" inflytande på en militärstat. Hälst vill jag dock antaga, att våra motståndare också mena allvar med sin omtanke om kvinnan. Ju mer det offentliga livet förstelnar i materialism och mekaniska former, dess mera måste hennes subtila väsen skyddas för "trängseln på allfarvägarna", d. v. s. för ett deltagande i politiken, som härvidlag endast skulle kunna betyda kvinnlighetens och hemlivets försvinnande. Det som vid denna argumentering alltid först och främst väcker vår misstänksamhet är, att denna invändning kommer upp för var gång det gäller någon kvinnoaksreform. Geijer förespådde vid riksdagen 1828 split i familjerna som en följd av arvsrättens genomförande; Högsta domstolen förutsåg vid samma tid obenägenhet hos kvinnan att gå in under beroendet i äktenskapet, "om hon de jure förut varit självrådande"; tidningspressen reagerade på 1850-talet mot tanken på bildade sjuksköterskor, såsom något stridande mot anständigheten; prof. Sigurd Ribbing uttalade sig i ett utskott 1866 mot kvinnans tillträde till universitetsstudier, vilka han förklarade så stridande mot kvinnans natur, att hon icke ens hade begåvning tillräckligt för att avlägga doktorsgraden; en medicine professor i Köbenhavn skrev 1875 ett utlåtande mot kvinnans medicinska studier, emedan han ansåg tanken på kvinnliga läkare vara det största bevis på tidens stigande osedlighet! Nu

är det ingen, som icke anser dessa reformer nyttiga och naturliga, sedan man sett akademiskt bildade kvinnor som goda husmödrar, funnit kvinnliga läkare utöva en välsignelsebringande verksamhet och lärt sig, att myndigheten befriat män från försörjarplikten gent emot kvinnliga anhöriga. Men den politiska rösträtten är endast den naturliga konsekvensen av alla här nämnda reformer, vilka allesammans just tenderat till att upphäva den gamla tudelningen: kvinnan i hemmet och mannen i staten, och detta icke till samhällslivs upprivande, utan för att detta samhällsliv dess bättre skall kunna tillgodogöra sig de kvinnliga krafterna på alla områden, där dessa kunna göra nytta. Kvinnans väsensart, hennes naturliga kärlek till hemliv och familj är i själva verket starkare, än mannen tror, då han fruktar, att en yttre sak, sådan som en lagparagraf, skulle kunna omstörta årtusendens hävd. Om männen visste, hur till och med de ogifta självförsörjande kvinnorna, därest de ha råd härtill, älska att skaffa sig ett eget hem, skulle de kanske vara mindre rädda. Frukten för kvinnlighetens försvinnande grundar sig helt enkelt på känslökäl, och dylika skingras som bekant gärna av erfarenheter och fakta. Eller skall det för herrarna en smula generande förhållandet bestå för alla tider, när det gäller kvinnosak, att kvinnorna ha förståndsskålen och männen känslökålen till sitt förfogande?

Kanhända emellertid, att denna omvårdnad om hemlivet till någon del beror på att man försett sig just på den kvinnliga rösträttsrörelsen. Jag skulle kunna fatta ett resonemang sådant som detta: Medan det nu endast är rösträttsagitorerna, som nedlägga arbete på politiken, skulle rösträttens ernående komma att indraga alla kvinnor däri. Men tänker man närmare efter, är det icke svårt att inse, att med kvinnorrösträttens införande inte bara själva rösträttsagitationen måste falla bort, utan också en god del av det arbete, som kvinnor i allmänhet under nuvarande förhållanden måste använda för att nå sina spe-

ciella önskemål i det offentliga livet. Hur många steg måste icke de orepresenterade gå, hur många tidningsartiklar måste de icke skriva, hur mycken personlig agitation måste de icke använda för att uppnå ett enda krav i en obetydlig pensionsfråga, medan efter rösträttens uppnående detta och mycket annat skulle komma av sig självt. Hur mycken kvinnokraft bindes icke nu av agitation, som med glädje skulle ägna sig åt helt annat, men som nu icke kan upphöra att arbeta i rösträttsrörelsen, därför att denna i själva verket omfattar alla andra kvinnorrörelser.

Historien om världens kristna kvinnors nykterhetsförening är härvidlag betecknande. Denna förening, grundad i Amerika och hos oss känd under namnet "Vita bandet", tog från början avstånd från den kvinnliga rösträttsfrågan och nöjde sig med att skicka in mycket ödmjuka och "kvinnliga" petitioner till kongressen, vanligen börjande med: "Vi kristna kvinnor pocka icke på rösträtt, men..." Kongressen kastade emellertid petitionerna i papperskorgen såsom pietistiska fruntimmerspåhitt, icke värda någon uppmärksamhet, och föreningen såg sig med all sin kristlighet, sin krogmission och sina räddningshem utan möjlighet att från roten taga itu med det onda. Och efter några år satte den också kvinnornas rösträtt på sitt program.

Sannerligen: saknaden av rösträtt innebär intet skydd för kvinnlighet och hemlivet; den är fastmera för kvinnorna det största hinder i deras försök att skydda sina hem för skadliga inflytelser inom samhällslivet, och detta särskilt nu, på en tid, då en stigande statssocialism alltmer kringskär just detta kvinnornas område, som herrar teoretici söka fridlysa. Det är mig omöjligt att fatta, hur personer med specialkunskaper i den moderna statens utveckling ha kunnat undgå att se, hurusom statslivet med varje dag tränger sig in just på området för kvinnornas egna intressen och inskränker för dem den sfär, där de hittills haft sitt inflytande förlagt. För en sextio år

sedan kunde det möjligen låta höra sig att tala om mannens och kvinnans "absolut skilda verksamhetsfärer", men nu, då en så stor del som över 400,000 av Sverges kvinnor såsom självförsörjande äro meddelaktiga i den ekonomiska produktionen och staten dagligen genom lagstiftningen vidgar sitt inflytande inte bara över denna, utan också över kyrka, uppfostran, nykterhet, sedlighet och sociala frågor i allmänhet — nu är det ett hån att för kvinnorna förnumstigt citera den gamla versen: "När var och en sin syssla sköter" etc.

Kyrkan sekulariseras alltmera, inte bara i Frankrike, utan även hos oss — obs. det nu åter uppdykande förslaget om ett consistorium generale; staten börjar småningom taga de enskilda läroverken under sitt hägn, liksom den redan tagit den vittomfattande kategorien folkbildning; nykterhets- hälsovårds- och fattigvårdslagstiftningen blir alltmera komplicerad; själva bostadsfrågan och sådant, som man fordom ansåg uteslutande tillhöra det kommunala området, börjar spela in på det politiska, och det sociala livet utvecklas i riktning mot en statsocialism, som i rak strid emot 1800-talets Manchester-teorier snarare närmar sig den gamla merkantilismen.

Huruvida detta är att betrakta som en lycka eller ej, det lämnar jag därhän; vad jag vill konstatera är endast, att på detta sätt gränserna mellan hemlivet och det offentliga livet, mellan det personliga och allmänna alltmera utplånas: man tänke endast på vad t. ex. bostadsinspektionen måste innebära för de fattigas familjeliv, vad folkskolan som bottenskola måste få för en revolutionerande betydelse i de rikares hem för att bara nämna ett par frågor, där staten kan ingripa utan kvinnornas hörande. Och var skulle man säga, att svenska mödrar egentligen hade sitt mångomtalade "inflytande", om statsmakterna kunde taga bort religionsundervisningen ur skolorna utan deras hörande, vilket ju med våra dagars socialdemokratiska utveckling alls icke vore någon omöjlighet? Men under sådana

förhållanden går det kvinnan verkligen i enlighet med den gamla satsen, att "från den som icke haver, skall och varda taget det hon haver"; dessa områden hörde just under det "stilla inflytande", som man inom salongslivet och från predikstolarna så ofta hänvisar kvinnan till, och ju mera dessa områden dragas under statslivet, utan att kvinnan därvidlag får följa med, desto mera reduceras också detta inflytande. Så står det till med "rågången" kring det privata livet.

Kvinnornas utestängande från statslivet under dessa förhållanden innebär emellertid en särskild orättvisa mot den kategori kvinnor, som verkligen kan sägas vara "ekonomiskt skolad". Den senaste statistiska utredningen har visat, att år 1900 nära en tredjedel av alla svenska kvinnor över 25 år tillhöra kategorien självförsörjande. De som tala om nödvändigheten av kvinnans bevarande uteslutande åt hemmet, de räkna numera endast med de bildade klassernas allra mest bemedlade kretsar, de förbise, att storindustriens och undervisningsväsendets utveckling har berövat hemmen en stor del av allt arbete, som fordom tillhörde dem, och att den sålunda lös gjorda kvinnokraften för att icke själv avtyna och för samhället bli till en nationalekonomisk förlust, delvis måste söka användning på annat håll. Härtill kommer, att det under nuvarande förhållanden knappast torde vara möjligt att med några beräkningar uppskatta antalet av alla de gifta kvinnor, vilkas arbete i den inre hushållningen eller biförtjänst utom hemmet är absolut nödvändigt för familjens uppehälle. Särskilt måste det förra anses gälla kategorien jordbruk, där den kvinnliga befolkningen över 25 år uppgår till 54,2 proc. av alla kvinnor och där åtminstone smålantbrukarnas hustrur kunna sägas bidra lika mycket vid produktionen som deras män. Denna sistnämnda kategori av kvinnor är visserligen icke någon produkt av den industriella utvecklingen, utan har funnits i alla tider, men det är icke svårt att se att den politiska utvecklingen förändrar även lantarbetarkvinnornas ställning.

Vissa tyska nationalekonomer (ex. Fr. Naumann) vilja nu direkt härleda kvinnans medborgarrätt ur hennes självständiga förvärvsarbete. Detta innebär visserligen ett underkännande av det rent husliga arbetets värde och en uppfattning av politiken såsom uteslutande en avspeglning av de ekonomiska intresse-motsatserna, vilket kvinnorna själva icke skulle vilja gå med på. Men obestridligt är, att de s. k. självförsörjande kvinnorna, gifta och ogifta, både mera bero av rösträtten och i ekonomiskt avseende måste kunna begagna den på ett målmedvetnare sätt än de, som hela sitt liv uteslutande varit hänvisade till hemmet. De bero av rösträtten, därför att de i sitt arbete konkurrera med män, för vilka rösträtten blivit det verksammaste medlet i kampen för bättre ekonomiska villkor och de kunna sålunda i sin politiska vanmakt bli till hinder för dessa, såsom t. ex. blir fallet, då de nedtrycka männens löner. Och de kunna bättre begagna rösträtten, därför att de personligen erfarit den enskildes beroende av det ekonomiska och det ekonomiska livets beroende av politiken och på detta sätt i sig upptagit åskådningar och bildningselement, nödvändiga för politiska personligheter. Det är dessa kvinnor, som framför allt bli lidande på kvinnointressenas socialisering, ty detta betyder, så länge de nämligen lämnas rösträttslösa, helt enkelt, att av deras angelägenheter eller av rent mänskliga ärenden göras *m a n s a n g e l ä g e n h e t e r*, och kvinnorna stanna sålunda icke i status quo utan komma i en sämre ställning än förut, särskilt försämrad genom den allmänna rösträtten för män. Ty om alla män få rösträtt och alla kvinnor lämnas utanför, ha de senare härigenom fått ett officiellt omogenhetsintyg, som kommer att ytterligare hindra dem i strävandet att trycka något av sin prägel på samhällslivet. "Den, som är utan rösträtt, är politiskt död", säger Bismarck. Men i dessa dagar, då politiken börjar upptaga alla grenar av mänskligt liv, då staten alltmera tar en *k u l t u r s t a t s* uppgifter, kan en politiskt död personlighet icke håller fullt sägas tillhöra kulturlivet.

Men att sålunda visa kvinnan tillbaka till hennes gamla maktområde, på samma gång som detta maktområde av en obönhörlig statsutveckling dagligen kringskäres — det kan i själva verket betecknas som en grov tanklöshet icke blott gentemot kvinnan, utan också i förhållande till samhällets väl. Man skulle med precis lika mycken logik kunna säga:

"J u m e r a m a t e r i a l i s t i s k s t a t e n b l i r d e s t o m e r m å s t e d e n b e v a r a s f ö r i d e e l l t i n f l y t a n d e."

Den omständigheten, att kvinnoens största politiska segrar vunnits just i Amerika och Australien, där den ekonomiska utvecklingen gått ojämförligt mycket raskare än hos oss och där kvinnornas mindretal giver dem de bästa giftermålsutsikter, borde ge oss något att tänka på. Detta visar ju, att kvinnofrågan icke uteslutande är en brödråga eller en "man"-fråga och att vi i tid böra besinna, om icke de ekonomiska spörsmålen överhandtagande betydelse i själva verket pekar hän på en statslivets materialisering, vilken åter just kräver kvinnan såsom en ideell motvikt i samhället såväl som i hemmet. Vill man verkligen bevara kvinnans väsensegdomlighet såsom ett värde för samhället, vill man garantera det personligas och ideellas fortfarande inflytande, trots de nya samhällsformerna, då får man icke, som någon har sagt, "inkapsla" kvinnan och söka hålla henne såsom ett slags slumrande prinsessa utanför samhällsformernas förvandling, allra minst utanför rösträttens utsträckning. Ty man har icke inflytande på annat än den sfär, som man *b e h ä r s k a r*, och man kan icke helt fylla någon annan uppgift än den man överskådar i samband med samhällsuppgifterna i det stora hela*.

Att kvinnans rösträtt skulle komma att innebära en "g a r a n t i", nämligen av moralisk art, det torde

* H. Lange: Die Frauenbewegung in ihren modernen Problemen.

nog vara satt utom allt tvivel. Att sådana garantier även för en världsstat kunna vara av betydelse, det har England visat genom sitt så kallade bostadsstreck, som egentligen skulle kunna kallas ett moraliskt streck, emedan det gör egen bostad, köpt eller förhyrd, till villkor för rösträtt och därigenom visar sig uppskatta vederbörandes mera stadgade levnadsförhållanden. Ett dylikt streck skulle i vissa svenska städer med deras ofta abnorma bostadsförhållanden vara en orimlighet, och för övrigt vore kvinnans rösträtt i detta avseende långt effektivare. Och vi tillägga: när skulle ett moraliskt streck behövas bättre än i Sverge, där så många moraliskt undermåliga med ens komma att släppas fram till valurnorna? Ha vi verkligen råd att under en följd av år kosta på oss ett experimenterande med denna väljaremassa för att "se hur den verkar", när följden ändå oundvikligen kommer att bli, att även kvinnorna måste släppas fram? Vi måste verkligen fråga var högern har sitt sunda förstånd, när den går med på en rösträttsreform, som med alla sina många goda följder dock även otvivelaktigt måste komma att öka religionsfientlighetens och fosterlandsförräderiets maktmedel — men på samma gång drar sig för den rösträttsreform, som skulle släppa fram den måttligaste, sparsammaste, mest religiösa och för omstörtningar minst upplagda delen av Sverges befolkning.

Vår rösträtt innebär icke, att kvinnan berövas sin speciellt kvinnliga uppgift, endast att den vidgas i djup och omfattning. Och de som betrakta de s. k. kvinnointressena såsom allt för obetydande för att rättfärdiga kvinnans inträde i statslivet, de visa sig därmed helt enkelt underkänna den hemmets betydelse för staten, den mödrarnas uppgift i samhällslivet, varom de vanligen ha så många vackra fraser att uttala. Deras fruktan för förblandning av statsliv och hemliv påminner allt för starkt om prestens odödliga ord i Brand:

"Men liv er et, og tro et andet,

"Det skader begge, blir de blandet."

* * *

När jag för första gången i år skrev det nya årets siffror, var det med en viss ängslan jag satte ut den sista nian. Den erinrade både om 1907, Pultavaslaget, som berövade oss vårt Östersjövälde och om 1809, freden i Fredrikshamn, som berövade oss Finland. Vi stå ju nu åter, kanske utan att tillfullo veta det, i en ny kris, måhända lika ödesdiger som för hundra eller tvåhundra år sedan, kanske till och med ännu farligare, om vi ta i betraktande, att till upplösningen av den union, som var ämnad att bli vår ersättning för Finland, har kommit en inre splittning, som gör, att en stor del av vårt folk varken vill veta av fosterland eller nationell kultur.

En f. d. högerriksdagsman har i samma arbete, som jag förut citerat, åtminstone visat sig inse möjligheten av att de svenska kvinnornas rösträttssträvande skulle kunna betecknas som vittnesbörd om läkekraft hos folket; när kraft syntes fela i centrum, så strömmade kraft till från periferien. Men han drar ej ut konsekvensen härav, eftersom det, som han uttrycker sig, icke är feminin kraft vi behöva.

Ack, jag tror inte vi ha råd att i dessa vargatider på detta sätt väga de nya kvinnliga krafter, som erbjuda sig till fosterlandets tjänst. De skulle betyda en ökning av den aktiva medborgarmassa, som för ett land är ett allt större livsvillkor, ju mindre folkets antal är. De kunna också betyda en möjlighet till klassutjämning, eftersom de olika samhällsklassernas kvinnor ha så många gemensamma intressen att bevaka och eftersom kvinnans natur ligger mera för fridsstiftande än för partistrid. De betyda, med andra ord sagt, ett bidrag till den nationella samling, varom vi på sista tider så mycket talat i Sverge. Ty denna samling kan icke bli en verklighet, förrän vi i sanning kunna säga med en förändring av Pauli ord:

"Här är icke träl eller fri,

här är icke man eller kvinna,

utan alla äro vi ett inför fosterlandet."

Bör läsas af alla.

Fattigvård och folkförsäkring.

Skriftserie utgifven af C. S. A:s Fattigvårdskommitté.

SERIE I.

1. Dansk och svensk fattigvårdslag, en jämförelse	Kr. 0: 35
2. Norsk fattigvård, studier och reflektioner	„ 0: 35
3. Fattigvård i Sverige och Schweiz	„ 0: 35
4. Det personliga i fattigvårdsarbetet	„ 0: 25
5. Tjänstemannasystem och vårdaresystem i svenska städernas fattigvård	„ 0: 75
6. Om dibarn och deras mödrar i fattigvårdshänseende ..	„ 0: 60
7. Åtgärder mot försumliga försörjare	„ 0: 35
8. Den tyska arbetareförsäkringen	„ 0: 50
9. Från roten till landstingsområdet	„ 0: 35
10. Fattigvårdsinspektion	„ 0: 50
11. Om hemortsrätt och godtgörelse för fattigvård.....	„ 0: 50
12. Samhällets barnavård.....	„ 0: 75

SERIE II.

1. Hemortsrätten.....	„ 0: 35
2. Fattigvården som folkuppfostrande institution	„ 0: 25
3. Förebyggande fattigvård å landsbygden	„ 0: 25
4. Staten, kommunen och fattigvården	„ 0: 25
5. Hem och anstalter för lösdrivvare	„ 0: 75
6. Samarbeta mellan offentlig och enskild fattigvård	„ 0: 25
7. Revision af lösdrivvarelagen.....	„ 0: 50
8. Reformlinjer i svensk fattigvårdslagstiftning	„ 2: 25
9. Berättelse öfver Fattigvårdskongressens förhandlingar ..	„ 3: 50

Bland författarne till de olika skrifterna nämnas: landshöfding *Johan Widén*, f. d. statsrådet *Axel Schotte*, f. d. öfverläkare d:r *Ivar Svensson*, kammarrådet *G. Hernmarck*, borgmästare *Jakob Pettersson*, redaktör *G. H. v. Koch*, professorskan *Agda Montelius*, Fru *E. Heckscher* och fröken *Ebba Pauli* m fl.

Svenska hemarbetsförhållanden.

En undersökning utförd som grund för C. S. A:s hemarbetsutställning 1907. — Pris kr. 1: 50.

Småskrifter utgifna af Svenska Hems upplysningsnämnd.

1. Kooperationens tolf dygder af *Charles Gide*. — Pris Kr. 0: 40.

Centralförbundets för socialt arbete

Skriftserie.

1. De svenska fackförbundens och fackföreningarnas organisation af amanuensen <i>Gösta Bagge</i>	Kr. 0: 15
2. I arbetsgiffvarefrågan af ingenjör <i>R. F. Berg</i>	„ 0: 25
3. Stockholms Kommunala affärsföretag af fil. d:r <i>M. Rubenson</i> , Stockholms stadsf. f. sekr.....	„ 0: 25
4. Om kooperation af red. <i>E. H. Thörnberg</i>	„ 0: 50
5. Industrialismen af d:r <i>Eli F. Heckscher</i>	„ 0: 75
6. Förutsättningarna för det mindre jordbrukets ekonomiska framgång af prof. <i>Juhlin-Dannfelt</i>	„ 0: 25
7. Statens egnahemslån. En enquête.....	„ 0: 50
8. Svensk arbetarrörelse af kassör <i>Ernst Söderberg</i>	„ 0: 25
9. Den engelska lagstiftningen om arbetstvister af d:r <i>Axel Raphael</i>	„ 0: 30
10. Skördestrejken i Skåne 1907 af kand. <i>G. Thunander</i>	„ 0: 60
11. Socialhygien af d:r <i>G. Sténhoff</i>	„ 0: 25
12. Kommunalpolitik af friherre <i>Erik Palmstierna</i>	„ 0: 75
13. Kommunalsocialistisk bostadspolitik i utlandet af kand. <i>Yngve Larsson</i>	„ 0: 50
14. Städerna som arbetsgiffvare af red. <i>Erik Rinman</i>	„ 0: 50
15. Kollektivafal och arbetsafal af red. <i>Erik Rinman</i>	„ 0: 50
16. Butiksstängningsfrågan av fil. lic. <i>M. Marcus</i>	„ 1: 00

Jordreformföreningens skriftserie.

1. Den oförtjänta värdestegringen på byggnadsgrund af prof. <i>Gustav Cassel</i>	„ 0: 25
2. Städernas jordpolitik af frih. <i>E. Palmstierna</i>	„ 0: 35
3. Jordreform och Georgism af frih. <i>E. Palmstierna</i>	„ 0: 50
4. Om stadgad äborätt af jur. kand. <i>N. Söderqvist</i>	„ 0: 30
5. Jordfrågan i Finland af d:r <i>Hannes Gebhard</i>	„ 0: 25
6. Samhällets jordägarätt af docenten <i>A. Åström</i>	„ 0: 25
7. Ur ägarättens historia af frih. <i>E. Palmstierna</i>	„ 0: 50
8. Tomträtten af hofrättsnotarien frih. <i>G. Stjernstedt</i>	„ 0: 60
9. Jordfrågan i städerna af stadsingenjör <i>Albert Lilienberg</i> ..	„ 0: 40

»Bara listan öfver dessa skrifter vittnar om den lifaktighet, hvarmed det sociala upplysningsarbetet bedrifves. Den popularisering af förut för den stora allmänheten otillgängliga ämnen, som nu äger rum, kan väl närmast jämföras med öfversättningen af bibeln under reformationstiden. Hvar och en, som vill sätta sig in i en aktuell social fråga, kan nu också göra det.»

Östgöten.

Till salu i hvarje bokhandel.

BOKFÖRLAGS-AKTIEBOLAGET EOS.

Utmärkta böcker.

Om Kooperation af *E. H. Thörnberg*. Pris 60 öre.

Småskrifter utgifna af Svenska Hems upplysningsnämnd. 1. **Kooperationens tolf dygder** af *Charles Gide*. Pris 40 öre.

Skrifter, utgifna af Centralstyrelsen i Landsföreningen för Kvinnans Politiska Rösträtt. **Målsmanskapet och kvinnans ställning inom äktenskapet** af *Mathilda Staël von Holstein*. Pris 50 öre.

Om Komunal rösträtt för gifta kvinnor af *Anna Wicksell*. Pris 10 öre.

I dagarna utkomma:

Statsintresset och kvinnans rösträtt af *Lydia Wahlström*.

Partiuttalanden af *Anna Whitlock, Fridtjuf Berg* och *Sven Persson*.

Kvinnorösträtten på Nya Zeeland af *Mrs K. A. Sheppard*, ordf. i Nya Zeelands kvinnors nationalförbund.

Rösträttsföreningarna erhålla rabatt vid direkt rek. från förlaget.

BOKFÖRLAGS-AKTIEBOLAGET EOS,
TORSGATAN 8, STOCKHOLM.
